

Duchowość Matki Zofii Czeskiej.

(ks. bp Stanisław Smoleński)

Duchowość Matki Zofii Czeskiej ma wyraźny charakter ewangeliczny. Wypływa konsekwentnie z kontemplacji Ewangelii i jej zasad.

1. Duchowość ośmiu błogosławieństw:

Życie ewangeliczne Zofii miało u podstaw duchowość ośmiu błogosławieństw.

Błogosławieni ubodzy w duchu.

Sługa Boża praktykowała ubóstwo ze względu na Królestwo Boże. Całe posiadane środki materialne zapisała na tworzoną przez siebie Fundację Domu Panieńskiego, zakładu kształcenia i wychowania młodych dziewcząt, szczególnie ubogich i sierot. Chciała tym wyrazić swoją pełną miłości wdzięczność wobec Boga-Miłości i Dawcy wszelkiego dobra. Konsekwentnie w prowadzonym przez siebie Zakładzie prowadziła życie skromne, wypełnione ciężką pracą, także fizyczną. Usługiwała osobiście młodym wychowankom, przekraczając wszelkie podziały społeczne. Oceniała w świetle wiary godność pracy ludzkiej i jej rolę w procesie wychowania młodych dziewcząt. Wyzwolenie z przywiązań do dóbr materialnych łączyła Sługa Boża z pełnym otwarciem na dobra wyższe. Na podobieństwo ubogich Jahwe, z pokorą uznając swą słabość i ograniczoność, była w pełni otwarta na prawdę Bożego Objawienia i ufnie szukała oparcia w pomocy Bożej łaski, czerpanej z modlitwy i życia sakramentalnego. Cechowało ją także wielkie poczucie odpowiedzialności za zarządzanie środkami materialnymi na Dom Panieński. Wśród kłopotów i trosk materialnych wykazywała żywą wiarę w Opatrzność Bożą i ufne zawierzenie w Jej pomoc.

Błogosławieni, którzy się smucą.

W tym błogosławieństwie chodzi o wrażliwość na nędzę tego świata, nędzę poszczególnego człowieka, zwłaszcza nędzę moralną. Zofia Czeska cudze braki, niejako brała za swoje, z gotowością spieszenia z pomocą. Była osobą wrażliwą i współczującą. Głęboko przeżywała klęski społeczne, jakie w tych czasach dotknęły naszą Ojczyznę. Były to nieustanne wojny, zaraźliwe choroby, a za tym idące zagrożenia i rozprzężenie moralne. Sługa Boża, współczując z ofiarami tego zła, szczególnie bolała nad dziewczętami ubogimi i sierotami. Dostrzegała, że wiele z nich było pozbawionych należytego

wychowania i nawet elementarnego wykształcenia. Rozpoznała, jako Wolę Bożą wobec siebie, tworzenie dzieła Domu Panieńskiego – zakładu, gdzie ubogie dziewczęta i sieroty mogły otrzymać należyte wychowanie chrześcijańskie i podstawowe wykształcenie. Temu dziełu poświęciła całkowicie ostatnie 23 lata swego życia. Zofia Czeska, jako przeciwwagę wobec zalewającego zła, świadomie włączyła się w podejmowany w Polsce ruch odnowy po Soborze Trydenckim.

Błogosławieni cisi

Cichość wyraża się przede wszystkim w łagodności. U Sługi Bożej wyraźnie występuje postawa łagodności, która się przeciwstawia wszelkiej twardości wobec bliźnich. W całym odniesieniu do młodych dziewcząt kierowała się wielką wyrozumiałością wobec dostrzeganych wad i braków moralnych. Zło starała się przewyżczać dobrem świadczonej macierzyńskiej miłości. Czuwała wyraźnie nad tym, aby okazywać wychowankom, że potępia ich złe czyny, a nigdy nie potępia osoby. Dzięki okazywanej życzliwej miłości, panowała nad trudnymi sytuacjami wychowawczymi, bez uciekania się do przemocy. Zasadniczą obronę przed złem widziała tylko w Bogu, któremu bezgranicznie ufała i dlatego cechowała ją stała pogoda ducha.

Błogosławieni, którzy łakną i pragną sprawiedliwości

Pragnienie sprawiedliwości oznacza w Piśmie świętym pragnienie Królestwa Bożego. Sługa Boża gorąco pragnęła Królestwa Bożego i starała się go budować w oparciu o moc łaski Bożej. Budowała go najpierw w sobie samej, przez wytrwałe dążenie do doskonałej miłości Boga i bliźniego. Równocześnie poczuwała się do budowania tego Królestwa w środowisku, zwłaszcza w Domu Panieńskim, który organizowała, i którym kierowała. Znamiennym jest fakt, że w swym pragnieniu budowania Królestwa Bożego, sięgała w przyszłość, troszcząc się o trwałość dzieła Domu Panieńskiego, zakładając w tym celu nowe zgromadzenie zakonne. W regulaminie przez nią sformułowanym, normującym życie w Domu, wymienia wyraźnie intencję zalecanych modlitw. Te intencje obejmują cały szeroki zakres potrzeb społecznych, zwłaszcza moralnych, Ojczyzny, Kościoła i świata, łącznie z pamięcią o zmarłych. Chodziło tu oczywiście przede wszystkim o intencję modlitw ze strony zespołu wychowawczego.

Błogosławieni miłosierni

Zofia Czeska od młodych lat odznaczała się wielką wrażliwością na ludzkie potrzeby i cierpienia. Między innymi była czynnym członkiem Bractwa Miłosierdzia. Swą

pełną miłosierdzia troską ogarniała ludzi biednych i opuszczonych, wnikając w ich potrzeby, zarówno materialne, doczesne jak i duchowe, moralne oraz religijne. Dla młodych dziewcząt, ubogich i sierot, pozbawionych należytego wychowania i wykształcenia, powołała do istnienia zakład wychowawczy tzw. Dom Panieński i temu dziełu poświęciła się w bezinteresownej służbie miłości przez 23 lata. Cała atmosfera tego zakładu zdominowana była macierzyńską miłością, dobrocią, i delikatnym poszanowaniem godności wychowanek. Znalazło to konkretny wyraz między innymi w szczegółowych przepisach Ustaw Domowych, dotyczących opieki nad chorymi wychowanekami.

Błogosławieni czystego serca

W nauczaniu Chrystusa "serce" obejmuje wewnętrzne życie człowieka, świat jego myśli, uczuć i pragnień. Jest to zarazem miejsce podejmowania decyzji i tajemniczego działania Bożej łaski.

Czystość serca oznaczała dla Zofii Czeskiej pewną niepodzielność wewnętrzną: troskę, aby dać całe serce Bogu, a w Bogu ludziom. Zasadniczą rolę spełnia tu wierność wobec Boga wyrażona w synowskim przyłgnięciu do Woli Bożej. Taką postawę wyrażała Sługa Boża i pogłębiała w zażyłym obcowaniu z Bogiem na modlitwie. Czystość serca wobec bliźnich dla Sługi Bożej oznaczała prawość, uczciwość i bezinteresowność. W świetle zachowanych dokumentów i świadectw, należy stwierdzić, że Sługa Boża z wielką gorliwością troszczyła się o rozpoznanie Woli Bożej, między innymi w kierownictwie duchownym, a zarazem z ofiarną wiernością realizowała rozpoznane powołanie wychowawcze wbrew wszelkim trudnościom. Niepodzielność serca może być zagrożona przez potrójną pożydlivość: pożydlivość ciała, pożydlivość ducha i pychę żywota. Dlatego Sługa Boża praktykowała wedle stanu rady ewangeliczne czystości, ubóstwa i posłuszeństwa. Szczególną wagę przywiązywała do pielęgnowania cnoty czystości i strzeżenia jej.

Błogosławieni, którzy wprowadzają pokój

Błogosławieństwo to dotyczy postawy aktywnej wobec pokoju, wprowadzanie pokoju, umacnianie go, chronienie i wreszcie przywracanie. Zofia Czeska cieszyła się opinią człowieka pokoju. Faktycznie nawet w załatwianiu trudnych spraw majątkowych, związanych z fundacją Domu Panieńskiego, szukała rozwiązań drogą pojednawczą, bez uciekania się do procesu sądowego. Jako swój podstawowy i pierwszy obowiązek, jako przełożonej tzw. "Starszej" Domu Panieńskiego, uważała tworzenie i strzeżenie jedności i pokoju, zarówno między siostrami, jak i między wychowanekami.

Tej sprawie służyły także pewne przepisy Ustaw Domu. Przykładowo, siostry w ramach zakonnego posłuszeństwa miały możliwość wypowiedzenia swoich racji. Na spotkaniach zespołu wychowawczego opinie poszczególnych wychowawczyń były poważnie brane pod uwagę. Wśród młodzieży wychowywanej Sługa Boża zapobiegała wielu konfliktom, przez łatwy dostęp do niej każdej z dziewczynek. Pomocne też było regularne spotkanie "Starszej" z każdą wychowanką, w celu poznania jej problemów i potrzeb. W tej dziedzinie troski o pokój, Zofię Czeską cechowała cierpliwość i pogoda ducha, czerpana z obcowania na modlitwie od Chrystusa, Dawcy prawdziwego pokoju.

Błogosławieni, którzy cierpią prześladowanie dla sprawiedliwości

Królestwo Boże przyniesione przez Chrystusa na ziemię sprzeciwia się zasadom, które rządzą w świecie. Dlatego ci, którzy idą wiernie drogą błogosławieństw, są przedmiotem prześladowań. Dzieło Zofii Czeskiej, wychowania i kształcenia młodych dziewcząt, ubogich i sierot, było nowatorskie i stykało się nie tylko z niezrozumieniem, ale i z krytyką, i oporem. Nieraz sprzeciw budziło samo zrównanie stanów społecznych przez przyjmowanie do Zakładu dziewcząt, zarówno z rodzin szlacheckich, jak i mieszczańskich. Zdziwienie wywoływał Zakład dla dziewcząt nieograniczający się do samego tylko wychowania, ale dający podstawowe wykształcenie i przygotowanie do życia w społeczeństwie. Z brakiem zrozumienia spotykał się też system wychowawczy stosowany w Domu Panieńskim, oparty o miłość i poszanowanie godności każdej panienki, uwzględniający ich indywidualne uzdolnienia. Sługa Boża głęboko przekonana o otrzymanym od Boga powołaniu wychowawczym, wbrew wszelkim trudnościom, pełniła rozpoznaną Wolę Bożą z wytrwałością, niegasnącym zapałem, a nawet entuzjazmem aż do swojej śmierci. Oparcie znajdowała w bogatym życiu modlitewnym, a zwłaszcza eucharystycznym.

2. Duchowość kontemplacyjno - czynna

Duchowość Zofii Czeskiej była kontemplacyjna w tym znaczeniu, że była oparta o głęboki fundament Ewangelii i nauki Kościoła. Duchowość budowała na życiu sakramentalnym i bogatym życiu modlitwy. Była to równocześnie duchowość czynna, bo wyraźnie ukierunkowana do żywego zaangażowania w realizację chrześcijańskiego powołania, ze szczególnym uwzględnieniem czynnej miłości bliźniego i miłosierdzia. Formy tej duchowości kontemplacyjno - czynnej u Sługi Bożej, w znacznej mierze były kształtowane przez dominującą wówczas w Polsce "devotio moderna", w ramach duchowej odnowy po Soborze Trydenckim. Charakterystyczny był tu duży nacisk, jaki Zofia Czeska przywiązywała do roli modlitwy myślniej. Chodziło o rozważanie, oparte

o treści Ewangelii, skoncentrowane na Osobie Chrystusa, a zwłaszcza Chrystusa cierpiącego i ukrzyżowanego. Znajdujemy też u Sługi Bożej docenianie regularnego korzystania z Sakramentu Pokuty i kierownictwa duchowego. Ze szczególną troską pielęgnowała Zofia Czeska życie Eucharystyczne i to w pełnym wymiarze: codzienna Msza św., częsta, jak na owe czasy Komunia św. wraz z odpowiednim czasem na tzw. dziękczynienie. Równoległe podejmowała staranie o kult stałej obecności Chrystusa w Najświętszym Sakramencie. Dlatego zabiegała o pozwolenie na przechowywanie Sanctissimum w kaplicy Domu Panieńskiego oraz postarała się o coroczne Nabożeństwo Czterdziestogodzinne, z adoracją Najświętszego Sakramentu, wystawionego w monstrancji.

3. Duchowość powołania wychowawczego

Życie duchowe Zofii Czeskiej ześrodkowane było wyraźnie na realizację otrzymanego od Boga powołania. Tam też szukać należy szczególnych cech jej duchowości. Wypracowała konsekwentnie nowy system wychowania i kształcenia młodych dziewcząt. We wstępie do Ustaw Domu Panieńskiego ujawniła same podstawy swego osobistego powołania. Zofia Czeska wyraziła swe głębokie przekonanie, że jest Wolą Bożą, aby poświęciła swoje życie i posiadaną majątność sprawie wychowania i wykształcenia młodych dziewcząt, ubogich i sierot. Miał to być wyraz wdzięcznej miłości wobec Boga za otrzymane od Niego dary. Postrzegала to powołanie jako uczestnictwo w Bożym dziele zbawienia i dlatego siebie określała mianem służebnicy Chrystusa Wychowującego. Była przekonana, że spełnianie tego powołania wymaga od niej i od współpracujących z nią siostr decyzji życiowej - zobowiązania, trwania w tym dziele aż do śmierci. Co więcej, uważała za niezbędne niepodejmowanie prac i zadań, które mogłyby stanowić przeszkodę w pełnym zaangażowaniu w dzieło Domu Panieńskiego. Sługa Boża pragnęła, by podjęte przez nią dzieło, było miłym Bogu darem w służbie Jego umiłowanych dzieci, zagrożonych w drodze do zbawienia wiecznego. Zofia Czeska krytycznie oceniała system wychowania dziewcząt, stosowany w Polsce, dlatego podjęła trud opracowania nowego systemu wychowawczego w ośrodku tzw. Domu Panieńskiego. Miała jasno określony cel - aby młode dziewczęta *"miały wychowanie dobre i z młodości ćwiczone były, nie tylko w bojaźni Bożej, w uczciwych, chrześcijańskich obyczajach, ale też w robotach powszechnych, stanowi panieńskiemu przynależnych"*, a więc wraz z wychowaniem, miały otrzymać podstawą sprawność czytania, pisania, rachunków oraz praktyczne umiejętności, jak gotowanie, szycie itp., potrzebne w życiu kobiecym. Wychowanki miały być przygotowane do dalszego życia, zależnie od rozpoznanego powołania. Miało to być życie małżeńskie, bądź powołanie zakonne lub uczciwa praca w prawdziwie chrześcijańskiej rodzinie, albo pozostanie aż do śmierci w Domu Panień-

skim. Ten system nas tu interesuje, bo wskazuje, jakie wymagania stawiała sobie Zofia Czeska w swej pracy wychowawczej, kształtując w ten sposób swoją duchowość. U podstaw trzeba stwierdzić u Sługi Bożej konsekwentne spojrzenie wiary na osobę ludzką. Każda z wychowanek postrzegana była w całej swej godności osoby stworzonej na obraz Boży, a zarazem obdarzonej darem synostwa Bożego. Sługa Boża była przekonana, że tak rozpoznana osoba wymaga przede wszystkim odniesienia w miłości. Dlatego całe odniesienie Zofii Czeskiej do wychowanek zdominowane było przez miłość i to miłość macierzyńską. Wymagała od siebie i współpracujących z nią siostr traktowania każdej z dziewcząt jako rodzonej córki. Chodzi tu o miłość macierzyńską, która rozpoznaje i ogarnia troskliwą opieką wszystkie potrzeby dziewczynki. Zarówno dotyczące życia i zdrowia, jak i duchowe potrzeby życia intelektualnego, moralnego i religijnego. Tu otwierało się przed Sługą Bożą szerokie pole ofiarnej miłości wobec podopiecznych. Wśród wymagań, jakie Zofia Czeska stawiała sobie jako przełożonej Domu Panieńskiego, obok stałej troski o budowanie i strzeżenie jedności i pokoju, wymieniała obowiązek świadectwa swego życia i to we wszystkich jego przejawach. Wymagała też od siebie pełnej znajomości prac i posług spełnianych przez wychowawczynie w Domu wraz z gotowością czynnego zaangażowania się w nie, gdy zajdzie potrzeba. Postawie ofiarnej, macierzyńskiej opieki towarzyszyła postawa otwarta, przystępność, a zwłaszcza cierpliwość i wyrozumiałość wobec braków i nieokrzesania dziewcząt. W stosunku do wykroczeń i błędów dominuje troska o zapobieganie i chronienie przed zgorzeniem, ale bez izolacji od życia. Dlatego np. w Domu Panieńskim nie było klauzury. W pracach i zajęciach dziewcząt starała się uwzględniać indywidualne uzdolnienia i możliwości każdej z dziewcząt. Wobec popełnionych przez wychowanki wykroczeń starała się pociągać do dobrego świadczoną miłością i zaufaniem. Osobną kartę wymagań stawiała sobie Sługa Boża wobec sytuacji kontaktu z chorym dzieckiem. Spotykamy się tu w Ustawach z szeregiem szczegółowych wskazań, prawdziwie macierzyńskiej troski wobec swego kochanego chorego dziecka. Przypominała, że wchodzi tu w grę troska o *"zdrowie ciała córek Chrystusowych, Krwią Jego odkupionych"*. Cały system wychowawczy Zofii Czeskiej nacechowany miłością i chrześcijańskim optymizmem zbliżony jest do duchowości św. Franciszka Salezego. Jest to wyraźnie droga, którą przez rozwój autentycznego człowieczeństwa i życia chrześcijańskiego, prowadzi do zbawienia wiecznego. Jak wiadomo, dla zapewnienia trwałości dzieła Domu Panieńskiego, Sługa Boża podjęła trud tworzenia nowego zgromadzenia zakonnego. Ks. Prof. Ludwik Grzebień ukazał nam Zofię Czeską jako twórczynię nowego modelu życia zakonnego na ziemiach polskich. Tutaj w ramach duchowości Sługi Bożej interesuje nas przede wszystkim, jak ona sama widziała i przeżywała istotę życia konsekrowanego. W świetle wypracowanych przez nią reguł musimy stwierdzić, że postrzegała życie zakonne jako pełnię życia ewangelicznego. Zwraca tu uwagę fakt starania się Zofii Czeskiej stworze-

nia w Domu Panieńskim ogólnej atmosfery wiary, nadziei i miłości - tego, co Jan Paweł określa jako "przestrzeń teologalna". Chodzi tu o życie bliskością Boga i żywą świadomością Jego darów miłości. Służyć temu miały praktykowane rady ewangeliczne czystości, ubóstwa i posłuszeństwa jako oblubieńczego oddania się Zbawicielowi. Maksymalizm wdzięcznego oddania się Bogu, znajduje swój wyraz w ofiarnej służbie biednym i osieroconym dziewczętom. Silnie akcentowała Sługa Boża życie wspólne w miłości i jedności, jako znamienny rys wspólnoty rodzinnej Dzieci Bożych.

W tak pojętej duchowości Sługi Bożej, duchowości powołania wychowawczego, ukazuje się nam szczególny charyzmat Założycielki Zgromadzenia Sióstr Prezentek.

4. Duchowość maryjna związana z Tajemnicą Prezentacji

Nabożeństwo maryjne zajmowało w życiu duchowym Zofii Czeskiej poczesne miejsce. Stwierdzamy u niej szeroki wachlarz praktyk pobożności maryjnej, a zarazem wyrażenie swej czci dla Niej w formie np. Mszy św. czy składanych wotów. Jednak duchowość maryjna Zofii Czeskiej i tworzonego przez nią Zgromadzenia zakonnego ześrodkowana została wokół Tajemnicy Prezentacji, czyli Ofiarowania N.M.P. Najgłębsze ujęcie tajemnicy Prezentacji Maryi i Jej odbicia w duchowości Sługi Bożej Zofii Czeskiej oraz Zgromadzenia Sióstr Prezentek znaleźć możemy u Księdza Kardynała Karola Wojtyły w Jego licznych rozważaniach i homiliach. Streszczając w pewien sposób to bogactwo przemyśleń i refleksji trzeba powiedzieć, że "Praesentatio" - ofiarowanie Najświętszej Maryi Panny, jest to tajemnica, a zarazem wydarzenie w życiu Maryi jako dziecka, w życiu młodej dziewczyny, która zgodnie z obyczajami swego ludu została przedstawiona Bogu w świątyni. Przedstawiona jako dziecko, które równocześnie będąc łaski pełną, w tym obrzędzie przedstawienia - prezentacji - wyraziła najpełniej siebie, to, czym była, czym żyła Jej młoda dusza. Była to świadomość obecności Boga Miłości, świadomość odniesienia do Boga i gotowość ukształtowania życia wobec Niego, z Nim i dla Niego. Sługa Boża Zofia Czeska starała się stanąć wraz z Maryją, na Jej wzór, wobec Boga żywego, który jest miłością i ukształtować z tej świadomości życie, jako odpowiedź na tę Miłość odwieczną, jaką Ojciec umiłował każdego z nas w swoim Synu. Ta odpowiedź znajduje swój wyraz w pełnym oddaniu się Bogu, w realizacji Jego zbawczych planów miłości, oddaniu wszystkich sił umysłu, woli, serca, ducha i ciała, jako całkowity dar siebie. Jest to znamienny rys duchowości maryjnej, jako stałego przeżywania Tajemnicy Prezentacji Maryi, wyrażającego się w świadomym odpowiadaniu na tę odwieczną miłość Boga-Miłości. Zarazem ma tu miejsce dzielenie się przeżyciem Tajemnicy Prezentacji z młodym pokoleniem w ramach działalności wychowawczej. Chodzi tu o to, by pomóc każdej młodej duszy przeżyć swoją własną tajemnicę prezentacji, pomóc stanąć wobec Boga żywego, który jest miłością i ukształtować z

tej miłości życie, jako odpowiedzi na tę miłość. Znamiennym jest hasło duchowości Zofii Czeskiej i Zgromadzenia Sióstr Prezentek: "Bogu i Matce Jego chwała".